

USKONPUHDISTUKSESTA

(Minkäläinen uusi uskonpuhdistus on oleva)

Pekka Ervastin esitelmä 25.1.1931

Minkäläinen se uskonpuhdistus, joka on tulossa, on oleva? – Siihen viittasimme jo viime sunnuntaina sanoessamme, että tuleva uskonpuhdistus on ensikädessä koskeva itse oppia – ei niin paljon kirkon elämää kuin kirkon oppia ja jos ei meidän kristillinen kirkkomme kaikissa sen eri haaroissa tahdo ottaa vastaan tätä uskonpuhdistusta opeissaan, niin sen elämä ei voi kestää kauvan. – Minkätähden on oppi ja uskonpuhdistus juuri opeissa niin tärkeä? – Sentähden, että oppi on sama kuin se maailmankatsomus, elämänymmärrys mikä ihmisille tarjotaan. Jos ihmiset eivät mitään ajattele, jos ei heillä ole mitään elämänsä katsomusta, eivät välitä mistään semmoisesta eivätkä koskaan ajattele korkeampia asioita eläessään silloin ei tietysti merkitse niin paljoa minkäläinen maailmankatsomus heille tarjotaan, koska he eivät ota sitä vastaan. Jos heidän korvansa ottaa sen vastaan lähtee se samalla toisesta korvasta ulos. Mutta ihmiskuntahan on alkanut enemmän ja enemmän ajatella. Emme elä semmoisessa ajassa, jolloin ihmiset eivät osanneet, uskaltaneet ja viitsineet ajatella, vaan nyt me elämme ajassa jolloin ihmisyksilöt alkavat yhä enemmän ajatella, kysyä ja asettaa itselleen probleemeja elämänongelmia ratkaistaviksi ja sentähden on erinomaisen tärkeätä, että se maailmankatsomus, mikä ihmisille lapsuudesta tarjotaan on niin lähellä elämän totuutta kuin mahdollista – tahi vaikkapa se on itse elämän totuus. Tämä on niin tärkeätä sentähden, että kuta ajattelevampi ihminen on sitä enemmän hän tulee siksi mitä hän ajattelee, sitä enemmän hän muodostuu oman maailmankatsomuksensa kaltaiseksi. Jos hänellä on väärä, ontuva, horjuva maailmankatsomus sitä enemmän hän horjuu siveellisissäkin käsitteissä ja hänen elämänsä ei ole oikealla

tolalla. Mutta kuta enemmän ihminen oppii maailman katsomuksessaan elämään oikein, kuta enemmän hänen maailmankuvansa käy yhteen itse totuuden kanssa, sitä enemmän hän kasvaa sekä sisäisesti että ulkonaisesti tuon oikean, totuuden kaltaiseksi, – sitä enemmän hän ihmisenä sivistyy ja tulee yhä siveellisemmäksi; sillä mitä muuta normia siveellisyydellä, etiikalla voi olla kuin se, että se on yhtäpitävä maailman olemassaolon, elämän sisäisten lakien kanssa. Me olemme eettisiä olentoja silloin, kun me osaamme noudattaa sitä elämää mitä olemassaolo itse meiltä pyytää ja vaatii. Sentähden on niin tärkeätä, että se kuva mikä meillä on maailmasta ja elämästä, että se on mahdollisimman oikea – vaikkapa se olisikin itse totuus – sillä silloin todella tulemme siveellisiksi olennoiksi, joiden tahto on yhtä maailmankaikkeuden, suuren olemassaolon tahdon kanssa, – joiden tahto on sopusoinnussa Jumalan tahdon kanssa. Myöskin voisi sanoa, joiden tahto siis kykenee voittamaan kaiken harhan, epätodellisen ja väärän ja kaiken synnin. Meidän on tultava siveellisiksi olennoiksi, jotka emme enää ole synnin kahleissa – niinkuin yleensä kristikunnassa ollaan. Jokainen kristitty tuntee olevansa melkein auttamattomasti synnin orja. Meidän on keksittävä juuri se keino, joka vapauttaa ja pelastaa meidät tästä synnin orjuudesta. Sitä keinoa on uskonto juuri koettanut tarjota ja meidän aikanamme ovat käsitykset kristikunnassa paljon korkeammalla synnin – ja siitä pääsemisen suhteen. Mutta jos hetkeksi heitämme silmäyksen siihen maailmankatsomukseen, siihen oppiin, sen opin pääpiirteisiin – aivankuin kylmästi syrjästä katsottuna – joka ennen tarjottiin ihmisille tässä kristikunnassa, – ajat ovat muuttuneet. Jos heitämme silmäyksen tähän oppiin, joka viime vuosisadalla oli käytännöllistä, todellista kristinuskoa, saamme jokseenkin seuraavanlaisen kuvan:

Oli kerran personallinen Jumala, Luoja, jonka päähän pälkähti – joka jostain salaperäisestä syystä päätti – luoda maailman. – Tietysti koetetaan selittää, että se oli rakkaudesta. –

Rakkaus ei voi ilmetä ellei olisi ketä rakastaa. Siis Jumala, Luoja rakasti sitä maailmaa, jota ei vielä ollut. Hän loi taivaat, auringot, kuut . . . tämän maapallon ja hän loi myöskin ihmisen, koska hän oli luonut kivi-, kasvi- ja eläinkunnat, loi ihmiset elämään täällä. Ja hän sanoi ihmisille: „totelkaa minun käskyäni, älkää syökö siitä – ja siitä puusta.“ – Mutta ihmiset eivät osanneet totella tätä käskyä, oli joku salaperäinen paha henki, joka viekotteli ja sai heidät lankeamaan, että he söivät tuosta hyvän ja pahan tiedon puusta. Silloin Jumalan täytyi ajaa heidät ulos tuosta paradiisista, koska he eivät totelleet tuota käskyä. Ja ihmiset lisääntyivät, lankesivat yhä enemmän ja enemmän syntiin ja Jumala tuskastui, että – huonoksi on tullut tämä ihmiskunta; se täytyy hävittää, pannaan toimeen vedenpaisumus, pelastetaan vain joku hurskas mies. Noak valittiin ja hänen perhekuntansa ja eläimiä joku pari. Ja nämä ihmiset pelastuivat ja ihmiskunta rupesi taas elämään. Mutta ihmeellistä – se uusi ihmiskunta ei ollut oppinut mitään, vaan jatkoi elämää synnissä ja kaikessa pahuudessa – että Jumala oli aivan ymmällä. – Mitä on tehtävä tämän paatuneen ihmiskunnan kanssa. Miten se on pelastettava ja saatettava takaisin siihen paradiisilliseen tilaan, jolloin se eli Jumalan kanssa yhteydessä? Ja Jumala oli vihastunut siitä kaikesta pahasta, mitä ihmiset tekivät, oli niin siveellisesti loukkaantunut ja vihastunut, että hän tunsii, että on aivan mahdotonta antaa anteeksi näille ihmisille – minkä takia ikuinen kadotus odottaa heitä. Mutta silloin Jumalan poika – joku salaperäinen olento tuossa jumaluudessa – sanoi isälle: „anna minun pelastaa tuo ihmiskunta. Anna minun vuodattaa vereni tuon ihmiskunnan puolesta. Etkö sinä lepy, kun minä kuolen tuon ihmiskunnan puolesta.“ – „No sopii koettaa, ehkä minä lepy. Mutta sillä ehdolla, että kaikki, jotka uskovat, saavat pelastuksen; mutta jotka eivät usko ne jäävät siihen kadotukseen, jonka minä olen valmistava heille.“ – Isä oli ankara. Mutta poika tuli sitten maan päälle ja täällä hän ihmisten pahuuden kautta kärsi ristinkuoleman; hänen verensä vuosi. Nyt

sitten käsittivät hänen apostolinsa, että kuka uskoo tähän veriuhuriin – ja että se on sovittanut ihmiskunnan synnit – hän voi päästä taivaaseen ja ikuisen elämään; mutta kuka ei usko se on kyllä ikuisesti kadotettu.

Epäilemättä maailmankuva oli – ja on hyvin suuressa määrässä tänä päivänä – tällainen kristikunnassa. Isä Luoja, Jumala – äärettömän ankara, vanhurskas poika semmoinen, joka rukoilee Isää ihmiskunnan puolesta, jonka Isä on luonut. Emme ollenkaan saata ihmetellä, että viime vuosisadalla materialismi pääsi hyvin suureen vauhtiin. Jo ennen olivat ajattelevat ihmiset uskaltaneet ajatella, että se Jumala, joka tällä tavalla tarjottiin kristityille, ei ollut suinkaan mikään vanhurskas, oikeamielinen, suuremmin, kaunis, ihana ja rakastettava jumala, vaan se Jumala Luoja sehän ei ole mitään muuta kuin joku hyvin taitamaton, onnistumaton taiteilija, työmies, joka suuttuu tekemäänsä työhön, joka ei ole onnistunut. Monet olisivat uskaltaneet ajatella, että tällainen Luoja oli jokseenkin sama kuin paha henki, mutta kaikki olivat tunnustaneet kuitenkin, että poika oli hyvin täynnä rakkautta, joka rukouli Isää ihmiskunnan puolesta. Ihmiskuntahan oli viaton, sillä eihän se ollut itseään luonut. Jumala oli sen luonut, ja jos ei ihmiskunta osannut totella Jumalan käskyä, niin se oli Jumalan syy, tahi pahan hengen syy. Mutta kuinka paha henki oli tullut maailmaan, jos Isä itse oli hyvä ja vanhurskas? – Tällä tavalla olivat monet uskaltaneet kysyä, mutta tiedämme, että jos jotkut uskalsivat julkisesti epäillä itse oppia saivat he kärsiä marttyyrikuoleman. Mutta viime vuosisadalla materialismi sai vallan ja levisi hyvin suuriin piireihin. Materialismi oli tieteellisen tutkimuksen tulos, se ei ollut filosofiaa ainoastaan. Kaikki ne ihmiset siis, jotka olivat omaksuneet materialistisen maailmankuvan eivät osanneet kuin nauraa teologian jumalalle ja pahalle hengelle, taivaalle ja ikuiselle kadotukselle, sillä he olivat saaneet selville, että ihminen ei ollut suinkaan Jumalan luoma, ihminen oli syntynyt eläinkun-

nasta. Vuosimiljoonien kuluessa ihminen oli kehittynyt semmoiseksi kuin hän oli. Hän oli luonnollisen evolutionin tulos ja hänellä oli se elämä, mikä hänellä oli. Ei hänellä ollut muuta elämää kuin tämä, kun se lakkasi olemasta, silloin ei ihminen enää ollut. Nuo haaveet kuolemanjälkeisestä elämästä olivat lastenkamarisatuja, kun ihmisillä ei ollut mitään luonnontieteellistä maailmankuvaa, olivat ihmiset itse luoneet ne. Mutta nyt oli luonnontieteellinen maailmankuva tullut, piti hänen ymmärtää, että hänen piti iloita siitä, että hän oli sattunut syntymään. Mutta se, että hän tunsii olevansa minä-olento, oli sattumaa vain. „Minä“, joka hänellä oli, oli hyvin huono olento, joka kuolemassa lakkasi olemasta. Materialisteista ei elämällä voinut olla muuta sisältöä, kuin nauttia ja iloita elämästä. Luonnollisesti ihmisenkin velvollisuus oli etsiä kaikkea hyvää niin paljon kuin mahdollista. Paljon nautintoa, tyydytystä, onnea – niin paljon kuin hän suinkin saattoi etsiä. Hän saattoi elää muutamia vuosia, ne päivät oli käytettävä hyvin, niin että ihminen saattoi vetää niistä mehun ja nauttia niin paljon kuin mahdollista. – Tämä oli materialismin luonnonmukainen ja ainoa etiikka. Mutta meidän täytyy tunnustaa, että harvemmat sentään vajosivat tämmöiseen. Kun materialistit yleensä eivät sanoneet löytävänsä mitään järkisyitä, että he uhrautuisivat jonkun ihmisen puolesta – eihän siinä ollut mitään järkisyitä, jos he menettelivät epäitsekkäästi, ei heille mitään palkkaa siitä tullut, päinvastoinhan heidän tilansa paheni – niin muutamat viisaimmat heistä sanoivat kyynillisesti: „minä saan suurempaa nautintoa siitä, kun minä autan toista, kuin että minä en sitä tekisi, vaan tekisin jotain, josta minulla olisi nautintoa. Minä saan nautintoa siitä, kun koetan olla hyvä, minun nautintoni on siinä.“ – Tällä tavalla jaloimmat, käytännöllisemmät materialistit saattoivat vastata, kun heidän kanssaan keskusteli. Mutta eivät he itselleenkaan ehkä myöntäneet, että heidän resonanssissaan oli sittenkin paljon puutteellisuuksia. Sitä vastoin saatamme suruksemme huomata, että käytännöllinen materialis-

mi levisi enemmän ja enemmän, levisi sanomattomalla vauhdilla kaikkiin ihmisiin. Jos ihminen ennen, kaksisataa vuotta sitten esimerkiksi, saattoi ajatella jotain elämän velvollisuuksista ja oikein saattoi sanoa itselleen, että minä kieltäydyn siitä ja siitä vaikka kärsisinkin, minun on tehtävä se ja se seikka, on suoritettava tuo velvollisuus, joka on kyllä kärsimys minulle, teen sen sittenkin sillä minä olen mies tai rakastava nainen, – jos ihmiset ennen maailmassa saattoivat olla suurempia idealisteja ja saattoivat olla itsehillitympiä olentoja joissakin suhteissa, vaikka heidän elämänsä oli vähän liian ankaraa, yksitoikkoista ja surullista meidän silmillämme katsottuna – niin meidän täytyy sanoa, että ihmiset myöhemmin ovat enemmän taas tulleet uskaliaiksi kaikessa itsekkyydessä ja kaikessa nautinnonhimoissa. He eivät enää häpeä omaa itsekkyyttään ja nautinnonhimoaan. He pitävät sitä luonnollisena. Materialismi on jollain tavalla tunkeutunut vereen heissä, että on aivan luonnollista ihmisistä, että heidän täytyy toimia itsekkäästi. – Ihmisen, joka seisoo arempana ja nöyrempanä elämän edessä, ihmettelee. – Ihmiset ovat rohkeampia kuin ennen, nyt he uskaltavat sanoa. Tämä on materialismin jälkikaikua. Samalla on sanottava, että ihmiset ovat tulleet ennakkoluulottomiksi. Heitä eivät sido enää semmoiset ennakkoluulot, – että sitä ei saa enää tehdä, se on syntiä. – Tässä on jotakin hyvää samalla se on hyvää, että ihmisyksilöt ovat itsenäistyneet. Mutta toiselta puolen se on ääretön köyhyyden todistus, sillä se todistaa sitä, että me olemme niin köyhiä, että emme osaa antaa ihmisille semmoista maailmankatsomusta, että ihastuisivat. Nyt kun ihmiset ovat ajattelevampia, heille ei voi sysätä semmoista maailmankatsomusta kuin ennen, se ei tartu heihin. Se on kuin heittäisi vettä hanhen päälle. Ihmisen täytyy saada semmoinen maailmankatsomus nykyään, että se on jotain suurta ja ihmeellisen ihanaa. Se kaipuu on aina ihmisillä. Nekin jotka ovat materialisteja ja spektikkoja, heilläkin piilee samanlainen ikuinen kaipuu ja toivo ja halu saada tietää, että elämä on

sentään jonkun arvoinen. Me ihmisethän tahtoisimme, että olisi jotain jumalallista, jonka edessä voisi polvistua. Meidän oma ajatuskykymme on terästynyt, että osaamme ajatella niin korkealla ja niin paljon kaunista ja samalla niin paljon matalaa ja huonoa, että juuri tahtoisimme tietää ja tuntea, että on olemassa jotain, joka on pyhää ja korkeata, puhdasta ja kaunista, – että on olemassa jotain jonka puolesta voisi ei ainoastaan kuolla, mutta elää, sillä paljon vaikeampi on elää kuin kuolla. Kuolla on helppo. Kuolla jonkun ajatuksen, ihanteen puolesta, se on helppoa. Mutta elää aamusta iltaan vuodesta vuoteen läpi kaikkien vaikeuksien elämän koettelemuksien, kiusauksien sairauksien, puutteiden läpi aina olla kuin polvillaan jonkun suuremman edessä, – se on sitä, mitä ihminen kaipaa. Me nimitämme sitä eläväksi Jumalaksi, tai jumaluudeksi tahi totuudeksi . . . miksi tahansa, eihän nimistä tarvitse riidellä. Se on sitä suurempaa, jota ihminen kaipaa.

Sentähden meidän täytyy sanoa, että jollei kristikunnan kirkot ota vastaan sitä uskonpuhdistusta, joka saattaa heidät tilaisuuteen tarjoamaan ihmisille tätä suurempaa, niin he langettavat oman tuomionsa. Sillä viime vuosisadalla, samalla kun materialismi pääsi vauhtiin, tapahtui jotain aivan luonnon omasta tahdosta – elämän puolesta. Tapahtui, että ensinnäkin alkoi tapahtua merkillisiä ilmiöitä. Spiritistinen liike syntyi ja se merkitsi, että joku näkymätön maailma, näkymättömät voimat tulivat tekemisiin tämän näkyväisen maailman ihmisten kanssa. „Miljoonat ihmiset saivat siitä herätyksensä. He pääsivät pois materialismista, kun he tulivat vakuutetuiksi, että henkimaailma on olemassa. Uskonnot eivät olleet valehdelleet, totuus on juuri semmoinen, että on jotain olemassa kuoleman jälkeen. Ihminen on kuoleman jälkeen olemassa. Ja sitten pari vuosikymmentä myöhemmin tuli maailmaan merkillinen ihminen, Helena Blavatskaja, joka toi aivan niinkuin uuden maailmankatsomuksen, joka sanoi „ihminen on ihmisenä oikeutettu ja velvoitettu

etsimään totuutta ja löytämään sen. On olemassa ihmisiä, jotka tietävät totuuden.“ Tämän sanoman Helena Blavatskaja toi maailmaan ja hän kuvasi sitä uutta maailmankuvaa, joka hänellä ja niillä, jotka tiesivät totuuden niinkuin hän sanoi, oli. Ja tämä uusi maailmankuva, sanoma, uudet opit – joista H. P. B. sanoi, että ne ovat kaikkien uskontojen teologisten oppien takana – ovat vaikuttaneet jonkunlaisena heijastuksena meidän aikamme ajattelussa, niin että huomaamme, kuinka nykyhetkenä aivan uskonnolliset ihmiset, kirkot, ovat oppineet ajattelemaan aivan toisella lailla kuin ennen. Eivät kirkot, sivistyneet kirkonmiehet ole vanhoillisella kannalla, niinkuin äsken kuvasimme. He ovat aivan toisella kannalla, katsovat kristinuskoakin uudella tavalla. He sanovat näin: „uskonto on enemmän ja ennen kaikkea psykologinen asia, joka on tekemisissä ihmisyksilön ja hänen sielunsa kanssa ja onhan selviö, että ihminen tuntee ristiriitaa sisässään, tuntee että hänessä on haluja, jotka vetävät itsekkyyteen ja pahuuteen, tuntee myös että hänessä on taipumuksia hyvään. Se ristiriita tekee, että hän ei ole onnellinen, sopusoinnussa ja sentähden hän pyytää päästä siitä ristiriidasta. Hän tahtois voittoja siitä, mikä hänessä on alempaa. Sentähden uskonto on kaikkina aikoina koettanut auttaa ihmisiä tässä suhteessa ja sentähden voidaan puhua vapahtajista, uskonnoissa joissa vapahdusta ja pelastusta tarvitaan.“ Ennen kaikkea ja ehkä melkein yksinomaan kuitenkin Buddha – sanovat modernit teologit ja sen kaikki myöntävät – oli vapahtaja, täydellinen vapahtajaolento. Samalla tavalla kuin Jeesus Kristus myöhemmin on historiassa esiintynyt niin Buddha on varhemmin. Mutta sitten uuden ajan teologit kuvaavat sitä eroitusta, mikä on olemassa kristinuskon ja Buddhanuskon välillä. Buddha sanoo, että koko olemassaolo on kärsimystä ja ihmisen on vapauduttava olemassaolosta, että hän pääsisi kaikesta pahasta. Buddha oli siis pessimisti. Jeesus Kristus taas tahtoo vapahtaa synnistä, – ei olemassaolosta. Hän antaa arvon olemassaololle, hän on

optimisti. Hän sanoo, että on onni, että ihminen on olemassa, hänen onnettomuutensa on vaan hänen syntinsä. Siitä on hänen pelastuttava ja vapauduttava. Jeesus Kristus antaa arvon itse olemassaololle, hän ei ole pessimisti niinkuin Buddha. Ja me näemme aivan selvästi, että tässä on juuri teosofisen työn hedelmä. Se on Blavatskyn teosofisen työn ja teosofisen liikkeen tulos, että maailmankuva on muuttunut toiseksi. Teologit tunnustavat kyllä kaikki kirkon dogmit, mutta huomauttavat, että kun Jeesus Kristus pelastaa ihmisyyksilön synnistä, koko pelastuskysymys on psykologinen asia, yksilöllinen kysymys. Muuten kaikki dogmit pitävät paikkansa. Mutta onhan siis teosofinen ajatustyö ja kirjallisuus saanut jotain aikaan, sillä tätä juuri, näitä samoja asioita Blavatsky koetti juuri teroittaa. Hän antoi niin äärettömän paljon enemmän. Me voimme aivan teosofisen maailmankatsomuksen tuntijoina ja tutkijoina sanoa minkälainen on yksityiskohdittain se uskonpuhdistus eli uusi maailmankuva oleva, jonka kirkon täytyy omaksua. Me voimme sen ikäänkuin piirtää yksityiskohdittain selväksi sentähden, että olemme saaneet kuulla siitä, H. P. Blavatskyn sanoman kautta. Niinpä meille on aivan kuin selviö seuraava vaatimus kristillisten kirkkojen suhteen.

Heidän täytyy kaikkien tehdä selvä ero Vanhan ja Uuden testamentin välillä. Heidän täytyy kristillisinä kirkkoina sanoa, että Uusi testamentti on kristinuskon peruskirja. Sitten heidän täytyy luopua Vanhasta testamentista ja sanoa, että se on juutalaisten uskontoa ja heillä on paljon toisenlaisiakin ja paljon kauniimpiakin pyhiä kirjoja kuin nämä, jotka on koottu Vanhaan testamenttiin. Kristillisten kirkkojen täytyy sanoa, että ennen kuin Jeesus Kristus tuli, oli muitakin uskontoja maailmassa. Ne ovat kaikki sisaria. Ainakin kaikkiin pitäisi tutustua ja pitää arvossa sentähden, että kaikki uskonnot ovat valmistaneet Jeesuksen Kristuksen ja hänen sanomansa tuloa. Jos Jeesus Kristus sai aikaan jotain ja osasi pelastaa ihmiskunnan ja pelastaa ihmisen synnistä niin se on sen nojalla, että ennen häntä oli kaikkia toisia

uskontoja, jotka valmistivat hänen tuloaan. Kaikki uskonnot on tutkittava ja pidettävä arvossa. Nyt ainakin kun minä kävin koulua, niin dogmatiikassa opetettiin parilla rivillä pakanallisista uskonnoista. Juudan kansa oli ainoa sanottiin, joka tiesi jotain Jumalasta. Se oli ihmeellinen kansa ja sen pyhät kirjat – Vanha testamentti on oikea Jumalan sana. Tästä taikauskosta on täydellisesti luovuttava ja tunnustettava, että paljon kauniimpia pyhiä kirjoja on toisissa uskonnoissa. Vanhassa testamentissa – on paljon hyvää ja kaunista, mutta on paljon semmoista, joka jää ryöväriin ja elostelijan moraaliksi. Vanhassa testamentissa on paljon semmoista, jota me kauhistumme, joka ei sovi Jumalalle. Esimerkiksi kun Jumala sanoo: nyt sinun täytyy tappaa. Jos tuo siis ei ole paha henki, niin se on joku juutalaisten kansallishenki. Meidän on tunnustettava, että esimerkiksi Intian uskonnoissa on mitä merkillisimpiä pyhiä kirjoja. „Upanishadi“, „Bhagavad Gita“, „Buddhalainen katkismus“ . . . Niin sitä hämmästyttää, että sitä niinkuin häpeää „Vanhaa testamenttia“ ja me luomme väärän kuvan juutalaisista, jos pidämme kiinni Vanhasta testamentista. Juudan kansa on ollut ehkä yhtä hyvä kuin muut kansat. Juutalaisilla on muitakin paljon parempia kirjoja, kuin tämä Vanha testamentti. Ja sentähden on kristillisten kirkkojen ennen kaikkea alussa tunnustettava, että kaikilla uskonnoilla on oma arvonsa. Kaikki uskonnot ovat juuri olleet Jumalan puhetta ihmiskunnalle. Ne ovat kaikki julistaneet sitä, mitä Jumala – jos me tahdomme puhua Jumalasta – silloin saattaa ihmisille antaa. Ja vielä kristillisten kirkkojen täytyy ilolla ja hämmästyksellä todeta, että kaikki mitä Jumala antoi näille kaikille kansoille on ihailtavan, ihmeellisen korkeata. Kaikki semmoinen ahdasmielisyyys, hirmuinen tietämättömyys semmoinen kuin pikkumaisuus, halpamaisuus, mikä on ollut kristillisille kirkkoille ominaista – kaikki se että ovat halveksineet pakanauskontoja ja ajatelleet itseään, että Jumala on meidän takanamme, meillä yksin on patentti Jumalan suhteen. Kaikki tämä taikausko hirmuinen

tietämättömyys, paisunut ylpeys, tyhmyys on kerrassaan heitettävä. Sitä aikamme ja uskonpuhdistus vaatii. Heidän täytyy nöyryyä totuuden edessä, tunnustaa totuus. Heidän täytyy sanoa „Jos kristinuskossa on jotain enemmän kuin noissa vanhoissa uskonnoissa, niin ei se ole meissä, meidän kirkoissamme, opeissamme teologioissamme, vaan se on silloin Jeesuksessa Kristuksessa itsessään. Jos hän osoittautuu korkeammaksi olennoksi kuin muut vapahtajat, – viisaammaksi inhimillisemmäksi, jumalallisemmaksi kuin kaikki muut, – se on hänen ansionsa. Me kristilliset kirkot saamme hävetä, että me olemme peittäneet kaikki maailmalta, kun olemme peittäneet totuuden, kun emme ole näyttäneet Kristuksen oppia, vaan olemme hänen oppinsa ylitse heittäneet omat oppimme, dogmimme, joita me olemme saivarrelleet ja vääntäneet. Meidän täytyy tunnustaa, että kaikki, mitä kristinuskossa on ikuista arvoa, on sitä, mitä on ollut kaikissa muissa niin sanotuissa pakanallisissa uskonnoissa. Kaikki mikä on omaa keksintöä on huonoa. Kaikki minkä me olemme ekumeenisissa, kirkolliskokouksissa päättäneet pitkien kahakoiden perästä, se on kaikki todella roskaa. Se on mitätöntä, se on lähtenyt tietämättömyydestä. Se mikä on yhtäpitävä pakanallisten uskontojen kanssa, se on sitä, jolla voi olla arvoa. Mutta meidän omat oppimme viisaat yhteenkeittämistemme, jos ne ovat muusta kuin tietämättömyydestä, niin ne ovat isästä perkeleestä. „Niin paljon hyvää kuin kristillinen kirkko saattoi ennen tehdä, niin paljon paha se tekisi, jos se yhä koettaisi selittää hyväksi, sen vanhaa maailmankuvaa, jonka se silloin keksi ja joka ei kelpaa enää mihinkään. Kristillisen kirkon ainoa pelastus on siinä, että se tunnustaa Kristuksen: „Nyt jätämme kaikki pois. Ainoastaan Jeesuksen Kristuksen ihmeellinen jumalallinen oppi on ainoa, joka meille kelpaa.“